

נחלת בנימין – נחלת שכינה (חלק ג)

תפקיד של חיבור הקשור בקדושה כפי שנראה בהמשך, וזה במדה מסויימת תואם את היותם קטנים במנין.³ בנוסף להסברים אלו, מתוך דברי הפסוק בדברים (ל"ג, יב), בנימין הינו ידיד ה', כינוי מיוחד שבוודאי מלמד עליו כי יש בו צדיקות כזאת שמסבירה את היותו ידיד ה'.

הנימוקים השונים בדברי חז"ל

השראת שכינה בחלקו של בנימין אינה מוסברת בתורה עצמה, ועל כן נפתח במקורות שונים בחז"ל המנסים לבארה.

1. כך מובא בספרי דברים:

"מפני מה זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו? משל למלך שבא אצל בניו לפרקים. כל אחד ואחד אמר: אצלי הוא שורה. קטן שבכולם אמר: אפשר שמניח אבא אחיי גדולים ושורה עמי?! הלך ועמד ופניו כבושות ונפשו עגומה. ראה אותו אביו שעמד ופניו כבושות ונפשו עגומה עליו. אמר: מאכל ומשתה יהיה משלכם, ולינתי אצלו. כך אמר הקב"ה: בית הבחירה יהיה בחלקו של בנימן, וקרבתו מכל השבטים.

דבר אחר: מפני מה זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו? מפני שכל השבטים נולדו בחז"ל ובנימן נולד בא"י.

דבר אחר: מפני מה זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו? שכל השבטים היו במכירתו של יוסף ובנימן לא היה במכירתו של יוסף. אמר הקב"ה: אם אני אומר לאלו שיבנו בית הבחירה, כשיהיו מתפללים לפני אני מתמלא עליהם רחמים. אני משרה שכינתי בחלקם, שלא היו רחמנים על אחיהם.

דבר אחר: מפני מה זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו? משל למלך שהיו לו בנים הרבה. משהגדילו הלך כל אחד ואחד ותפש את מקומו. קטן שבכולם, היה אביו אוהבו, אוכל עמו ושותה עמו, נשען עליו ויוצא נשען עליו ונכנס. כך בנימן הצדיק קטן שבשבטים היה, והיה יעקב אבינו אוכל עמו ושותה עמו, נשען עליו ויוצא נשען עליו ונכנס. אמר הקב"ה: מקום שסמך צדיק זה ידיו, שם אני משרה שכינתי, לכך נאמר 'ובין כתפיו שכן' (דברים ל"ג, יב) (ספרי וזאת הברכה, פיסקא שנב).

להלן ננתח את ארבעת הנימוקים שמביא המדרש ונסה להבין מתוכם מהם התנאים הנדרשים להשראת שכינה.

הנימוק הראשון עומד על ענוותנותו של בנימין: בנימין מצטער על כך שה' ישרה אצלו, ולא אצל אחיו הגדולים; או שסבר כי

לאחר שהראינו את הביטויים השונים להיות נחלת בנימין נחלת שכינה והבאנו לכך ראיות שונות, ננסה כעת לבחון מהו ייחודו של שבט בנימין? מדוע זכה בנימין להיות השבט שבו בחר ה' להשרות שכינתו, ומה המשמעות של היות נחלתו, נחלת שכינה.

א. מדוע שורה שכינה בנחלת בנימין

בפשטי הפסוקים, מעט מאוד ידוע לנו על בנימין עצמו. עובדה אחת המייחדת אותו הינה כי הוא אחרון השבטים, ובשונה משאר האחים הוא נולד בארץ ישראל. אולם, נראה כי ניתן להצביע על תכונה אחת המאפיינת אותו והיא שתיקתו. במספר הזדמנויות, ניתן היה לצפות לדיבור של בנימין, אולם אין הוא מדבר. כך למשל בנימין ידע על מכירתו של יוסף, אך שתק.¹ כשנמצא הגביע באמתחתו, אין הוא מתבטא כלל למרות שהוא לכאורה המעורב העיקרי בפרשה. כך גם אין הוא מביע את דעתו לגבי ירדתו למצרים, ויעקב והאחים דנים בגורלו.²

תכונה זו מתאימה מאוד לרחל אמו ולצניעותה כפי שמעידים עליהם חז"ל במדרש:

"אין אסתר מגדת מולדתה, מלמד שתפשה שתיקה בעצמה **כרחל זקנתה שתפשה פלך שתיקה**, עמדו כל גדולי זרעה בשתיקה, רחל תפשה פלך שתיקה ראתה סבלונותיה ביד אחותה ושתיקה, **בנימין בנה תפש בשתיקה** תדע שאבנו שהיתה בחשן היתה ישפה, לומר יודע היה במכירת יוסף ושתיקה, ישפה - יש פה ושתיקה. שאול בן בנה 'ואת דבר המלוכה לא הגיד לו'. אסתר – 'אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה' (אסתר רבה פרשה ו).

תכונת השתיקה המופיעה אצל רחל, קשורה למידת הצניעות המתגלה אצלה במסירת הסימנים ללאה. המדרש מקשר תכונה זו גם לצאצאיה, לשאול שלא הגיד את דבר המלוכה (הדברים מפורשים בחז"ל במגילה יג): ולבנימן. נראה כי צניעות זו באה להבליט את הצד הפנימי שבאישיותו של בנימין.

אופיו של בנימין עולה גם מנקודה נוספת. שני שבטים בולטים במספר המועט שלהם בספר במדבר - לוי ובנימין. ייתכן כי עובדה זו באה להדגיש לנו כי תפקידם של שני השבטים הללו הוא פנימי, ועל כן אין הם בולטים בחיצוניותם. תפקידם הינו

1 יש לציין כי מהפסוקים עצמם אין הוכחה לכך שבנימין ידע על מכירתו של אחיו, וניתן להעלות גם אפשרות כי האחים העלימו גם ממנו את דבר מכירתו של יוסף. עם זאת, מהמדרש המובא בהמשך מאסתר רבה עולה כי הוא אכן ידע על מכירת יוסף, ושתיקה.

2 יש כמובן לתת את הדעת בענין זה לגילו של בנימין בזמן זה. ככל שהוא מבוגר יותר, שתיקתו מובנת פחות (יש להניח כי הוא לפחות בגיל שלושים ויש לו עשרה ילדים וכך מובא ברש"י בפירושו לבראשית מג, ל).

3 בנושא זה עסק הרב שלמה גוטל במאמרו: "מנין בני בנימין ואחדות ישראל", המעין, תמוז תש"ס, ע' 7-18. דברינו במשמעות מספרם הקטן לקוחים ממאמרו.

הנימוק הרביעי: בזכות כיבוד הורים. אפשר שכיבוד ההורים – שניים מן השותפים בהבאתו של האדם לעולם – מאפשר ויוצר באופן טבעי גם יחס מכובד לקב"ה, השותף השלישי, מעצם הכרת האדם במי שמעניק לו חיים, השגחה וקיום, והכרה זו מאפשרת לזכות בנחלת שכינה.

2. הברייתא במסכת סוטה (לו ע"ב - לו ע"א) מביאה דעות שונות בשאלה מי קפץ לים תחילה:

"דתינא, היה רבי מאיר אומר: כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים. קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה, שנאמר 'שם בנימין צעיר רודם' (תהילים ס"ח, כח), אל תקרי 'רודם' אלא 'רד ים'. והיו שרי יהודה רוגמים אותם, שנאמר 'שרי יהודה רגמתם' (שם). לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזן לגבורה, שנאמר 'ובין כתפיו שכן' (בראשית מ"ט, כז).

אמר לו רבי יהודה: לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים. קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה, שנאמר 'סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עוד רד עם אל-ל' (הושע י"ב, א). ועליו מפרש בקבלה 'הושיעני א-להים כי באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו' אל תשטפני שכולת מים ואל תבלעני מצולה' וגו' (תהילים ס"ט, ב-ג, טז).

על פי דעתו של רבי מאיר, שבט בנימין קפץ וירד לים תחילה, ובעקבות מעשה זכה להיות אושפיזן לשכינה, כלומר: הדרך לזכות בהשראת שכינה היא מסירות הנפש.

הזיקה בין מסירות נפש להשראת שכינה מצויה קודם כול בדרישת התורה "לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים י"ב, ה): עצם גילוי של מקום המקדש תלוי במסירות הנפש של עם ישראל לגלותו.⁷

גם דוד זכה למצוא את מקום המקדש בעקבות מסירות הנפש על הדבר: החיפוש, הגעגוע, המוכנות למסור את הנפש בפועל במגפה, המציאה ובניין המזבח, ובהמשך הכנת בעלי המקצוע, החומרים, התכניות, המשמרות והמעמדות – וכל זאת כשכבר ידע כי לא יוכל לבנות את המקדש בעצמו. וכה גדלה מסירות

לא ייתכן שהשכינה תשרה דווקא בחלקו, ולא אצל אחד השבטים הקודמים לו.

הקשר בין ענווה והשראת שכינה אינו צריך לפנינו (ראה למשל סוטה ה). יתרה מזאת, יסוד הענווה קשור, כפי שכבר ראינו (שיעור 16: "נחלת בנימין – נחלת שכינה" חלק א), גם בבחירה הא-לוהית בהר המוריה, אחד ההרים הנמוכים בקרבת ירושלים הקדומה, בחירה המבטאת את מידת ענוותנותו של הקב"ה עצמו, והמשתקפת גם בבחירת הר סיני, שנתלש מהר המוריה לפי המדרש שהבאנו באותו שיעור:

"ההר חמד א-להים לשבתו' (תהילים ס"ח, ט) – אין רצוני אלא בסיני, שהוא שפל מכולכם, שנאמר 'מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח' (ישעיהו ב"ז, טו)... וסיני מהיכן בא? אמר ר' יוסי: מהר המוריה נתלש, כחלה מעיסה" (מדרש תהילים שם).

לפי הספרי ישנו קשר פנימי בין ענוותנותו של בנימין האיש לבין נחלתו כולה – שהיא אזור נמוך במיוחד בין הר אפרים להר חברון – ובפרט להר המוריה, אחד ההרים הנמוכים באותו אזור.

הנימוק השני: בנימין הוא השבט היחידי שנולד בארץ ישראל. בפשטות, ארץ ישראל כולה היא בבחינת נחלת ה', המקום שבו בחר ה' להשכין את עמו. לפיכך מי שנולד בארץ ישראל, יש לו, במובן מסוים, קשר משמעותי ומקורי יותר להשראת שכינה.

המשנה במסכת כלים (פ"א משניות ו-ט) פורטת "עשר קדושות" – עשרה מעגלים ההולכים ומתכנסים למקום השראת שכינה וקדושתם הולכת וגדלה: החל בארץ ישראל, המקודשת מכל הארצות; עבור בעיירות מוקפות חומה, לפנים מחומת ירושלים והר הבית; וכלה באזורים השונים של המקדש, עד קודש הקודשים.⁴ לענייננו, מן הקביעה כי "ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות" עולה גם שמי שנולד בארץ ישראל, יש לו שייכות לנחלת השכינה יותר מן הנולד בחוצה לארץ.⁵

הנימוק השלישי: בנימין לא היה במכירת יוסף; שאר השבטים, שהשתתפו בה, נשללה מהם האפשרות שתשרה בהם שכינה בגלל האכזריות שגילו. ומכלל לאו אתה שמע הן: שמידת החסד והרחמים קשורה אף היא בהשראת השכינה. ואכן, מצינו הקשרים רבים המחברים את מציאות השראת שכינה עם חסד ורחמים.⁶

שותפין במכירתו של יוסף. אבל בנימין, שלא נשתתף במכירתו של יוסף – 'ההר חמד א-להים לשבתו' (תהילים שם, שם). וכן אתה מוצא שקודם לארבע מאות ושבעים שנה בני קרח מתנבאין עליה שהיא עתידה להיות בתוך חלקו של בנימין. הדא הוא דכתיב 'נכספה וגם כלתה נפשי' (שם פ"ד, ג), וכן הוא אומר 'הנה שמעונה באפרתה' וגו' (שם קל"ב, ו). ר' יהודה אומר: בית המקדש נבנה בתוך חלקו של יהודה, דכתיב 'אפרתי מבית לחם יהודה' (ש"א י"ז, יב). רבי שמעון אומר: בתוך של מי שמתה באפרתה, ומי מתה באפרתה – רחל. יכול בתוך חלקו של יוסף, שהוא מבניה? תלמוד לומר 'מצאנוה בשדי יער' (תהילים שם, שם) – בתוך חלקו של מי שנמשל כחית היער, ומי נמשל כחית היער? בנימין, דכתיב 'בנימין זאב יטרף' (בראשית מ"ט, כז).

7 נזכר בהקשר זה את הספרי על הפסוק "לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים י"ב, ה): "יכול תמתין עד שיאמר לך נביא? תלמוד לומר 'לשכנו תדרשו ובאת שמה' – דרוש ומצא, ואח"כ יאמר לך נביא" (ספרי דברים, פרשת ראה פיסקא סב).

4 נחלת בנימין אינה נמנית כקדושה נפרדת מפני שהמשנה מונה רק מעגלי קדושה בעלי משמעות הלכתית.

5 חז"ל מתארים גם מישור סגולי יותר של הדירה בארץ ישראל: "כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו א-לוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו א-לוה" (כתובות קי ע"ב); "אשריהם יושבי ארץ ישראל שאין להם לא חטא ולא עון לא בחיים ולא במתים..." (מדרש תהילים, מזמור פ"ה). אך עיקר הבנתנו היא כאמור על דרך הפשט.

6 בבראשית רבה (צט א) מסביר רבי עקיבא באופן דומה את בניין המקדש בחלקו של בנימין במדרשו על הפסוק "למה תרצדון הרים גבננים" (תהילים ס"ח, יז): "בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש היו השבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה זה אומר בתחומי יבנה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: שבטים! למה תרצדון? כולכם שבטים, כולכם צדיקים, אלא 'גבנונים'. מהו 'גבנונים'? גבנים, כולכם הייתם

5. אסתר רבה (פרשה ז) :

"מה אמר להם מרדכי למי שאומר לו מדוע אתה עובר את מצות המלך, ר' לוי אמר אמר להם מרדכי משה רבינו הזהיר לנו בתורה 'ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה' (דברים כ"ז), ורשע זה עושה עצמו עבודת כוכבים, וישעיהו הנביא הזהירנו 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא' (ישעיה ב'), ולא עוד אלא שאני איסגנטירין של הקדוש ברוך הוא שכל השבטים נולדו בחוצה לארץ וזקני נולד בארץ ישראל, אמרון ליה ונימר ליה, מיד ויגידו להמן וגו' אמר לון המן, אמרון ליה זקנו הלא השתחוה לזקני, הדא ה"ד (בראשית ל"ג) ותגשן השפחות וגו' ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו, היתיב ועדיין לא נולד בנימין, אמרון ליה ה"ד ויגידו להמן".

מהמדרש עולה כי מרדכי מתפאר בכך שבנימין לא השתחוה לעשו. אמנם הסיבה לכך פשוטה מאוד והיא שבנימין טרם נולד בזמן זה, אולם אף על פי כן מרדכי מביא זאת כלימוד זכות על עצמו¹¹.

סיכום: הבאנו את עיקרי הנימוקים העולים במדרשים להשראת השכינה בחלקו של בנימין. נוכל לחלק את הנימוקים השונים לשתי קבוצות: קבוצה אחת של נימוקים הן תכונות של בנימין ומעשים התלויים בו עצמו: ענווה, כיבוד אב ואם, ערבות הדדית ומסירות נפש. מאידך גיסא, ראינו סדרת נימוקים שאינם פועל יוצא של השתדלותו של בנימין: לידתו בארץ ישראל, העדרו במכירת יוסף, שחשדו בו ולא היה בו, שלא השתחוה לעשיו (מפני שטרם נולד!).

הנימוקים בקבוצה השניה הינם דברים שבנימין לא עשה דבר על מנת לקיימן, ובכל זאת זכה בגללם להשראת שכינה. ושמה נוכל לומר שהקב"ה זיכהו לדברים אלו, ומציאות זו עצמה יש בה צד של גילוי שכינה. בנימין זכה בהשראת שכינה הן מכוח דברים התלויים בהשתדלותו, והן מכוח מעשים שלהם היה שותף שלא בגלל השתדלותו ומכוח העדרו באירועים מסוימים.

בנימין כמאחד ומחבר

לאחר עיונו בדברי חז"ל, ברצוננו הציע הבנה נוספת, ולשם כך נסקור כאן כמה נקודות חשובות בדמותו של בנימין ובמהותו.

בנימין הוא צעיר האחים, ובלידתו נשלמה יחידת שנים עשר שבטי ישראל, היוצרים יחד את עם ישראל.

נפשו של דוד על בניין המקדש, עד שנקרא המקדש על שמו אף שלא בנאו בעצמו (במדבר רבה יב יא).

3. מדרש הגדול על פרשת מקץ (בראשית מ"ד, יב) עוסק במציאת הגביע באמתחת בנימין:

"וַיִּמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּאֵמְתַחַת בְּנִימִין" (בראשית מ"ד, יב). כיון שנמצא הגביע באמתחת בנימין מיד חרה להן, ואמרון ליה [ואמרו לו]: מאי גנבא בר גנבתא [מה גנב בן גַּנְבָּת], אימך ביישה את אבינו, ואתה ביישתנו. אמר להן: יש כאן שעיר?! יש כאן אחים מוכרין את אחיהם?! מיד 'ויקראו שמלתם' (שם, יג). אמר ר' יוסי: יהא חלקי עם חושדין אותו בדבר ואין בו. תדע לך, הרי בנימין שחשדו אותו ואין בו והיו מכין אותו בין כתפיו, מה זכה, שרת שכינה בחלקו ונקרא ידידו שלמקום, דכתיב 'לבנימן אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו וגו' ובין כתפיו שכן' (דברים ל"ג, יב).

מעניינת דעת רבי יוסי, שמה שזיכה את בנימין בהשראת שכינה בחלקו היה "שחשדו אותו ואין בו" בעניין הגביע.⁸

4. ילקוט שמעוני (שמ"א סימן קכו) דן בערבות יהודה לבנימין בהקשר של הקרב בין דוד וגלית:

'ואת עַרְבַתֶּם תקח' (שמ"א י"ז, יח) – ערובהו. אמר רבי יודא בר ר' סימון: למוד אותו שבט להיות ערב אלו לאלו, שנאמר 'אנכי אערבנו' (בראשית מ"ג, ט). אמר ישי לדוד בנו: הרי השעה שתלך ותקיים אותו הערבות של יהודה זקנך שערב את בנימין מיד אביו, שנאמר 'אנכי אערבנו', לך והוצא אותו מן ערבתו. מה עשה דוד, הלך וקיים את הערבות והרג את גלית. אמר לו הקב"ה: חייך, כשם שנתת נפשך תחת שאול, שהוא משבטו של בנימן, כשם שעשה יהודה זקנך, שנאמר 'ישב נא עבדך תחת הנער' (שם מ"ד, לג), כך אני נותן בית המקדש בחלק יהודה ובנימן. ולא עוד אלא שכל השבטים גולים ושבט יהודה ובנימן אין גולים עמהן, למה? ששני שבטים אלו האמינו בי וקדשו שמי ביים, שנאמר 'שם בנימן צעיר רודם שרי יהודה רגמתם' (תהילים ס"ח, כח).

על פי מדרש זה, ערבות יהודה לבנימין מזכה את שני השבטים בהשראת השכינה בחלקם בבית המקדש, וכמו כן, הערבות יחד עם מסירות הנפש שלהם לירד לים סוף זיכו אותם שלא יגלו יחד עם שאר השבטים. הקשר בין ערבות לבניין המקדש ברור: נקודה זו קשורה באחדות⁹ ובאכפתיות ההדדית של השבטים זה כלפי זה. נדגיש כי דעת המדרש שהמקדש נבנה בחלקם של יהודה ובנימין תואמת את דעת חז"ל במקומות אחרים כי באזור הר המוריה יוצאת רצועה מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין, ושטח ההר נחלק בין שני השבטים.¹⁰

11 במקביל אומר מדרש הגדול (על בראשית ל"ג, ג) על שבע ההשתחוואות של יעקב לעשיו כי "כנגדן נטל ממנו שבע, ואלו הן: אוהל מועד וגלגל ושילה ונב וגבעון ובית ראשון ובית שני", כלומר: על כל השתחוואה חרב אחד המקדשים. ההסבר המהותי לכך הוא שבהשתחוואה לאדם אחר יש ממד מסוים של עבודה זרה – ולכל הפחות הכרה באדנותו של אדם אחר – כפיפות שיש בה כביכול סתירה חזיתית להכרה במלכותו של הקב"ה, וממילא לקיום מקדש. לאור זאת יובן, לאידך גיסא, מדוע העובדה שבנימין לא השתחוה לעשיו מזכה אותו בהשראת שכינה, שהרי הוא כפוף לקב"ה בלבד, ולא לכוח אחר.

8 קביעה זו צריכה עיון: מדוע מזכה עצם החשד המוטעה בהשראת שכינה? ודאי שדבר כזה מעיד ביתר שאת על יושרו של הנחשד, אך הניסוח טעון הסבר.

9 באחדות נקודה משמעותית בבניין המקדש ובקיומו עסקנו בשיעור 4, ויש לצרף את הדברים לכאן.

10 בפרטי חלוקה זו ובמשמעותה נעסוק בשיעור על גבול יהודה ובנימין.

שהוא כלול מן העשר הוליד בנים כמנינים וכנגדם, וזהו לשון יחלק שלל... והיא השכינה. ומזה תרגם אונקלוס 'בארעיה תשרי שכינתיה', והבן זה... ובנימן הכלול מכל המדות אבנו ישפה שהיא כלולה מגוונין הרבה".

כלומר: ייחודו של בנימין בכך שהוא כולל את כל המידות.

באיגרתו רבו ישעיה באסאן, בה הוא מברר את תפקידם המיוחד של יוסף ויהודה בבניין מלכות ישראל, מתייחס הרמח"ל לכוח נוסף הדרוש לאיחודם לעץ אחד:

"ועתה אומר מי הוא המחבר, כי בנימין הוא המחבר אותם, ולכן נטל המלכות הראשונה כדי שיתחברו השנים, אך מפני ששאלו עצמו לא תיקן כראוי נדחה הדבר לעת קץ ואף התיקון יהיה בעת הגאולה בסוד 'והיו לאחדים בידך' (יחזקאל ל"ז, יז).¹⁵

בהקשר זה, מעניינת העובדה כי המלכות הראשונה היא מבנימין. הרמב"ם בהלכות מלכים כותב כי המלך - "לבו הוא לב כל קהל ישראל" (הרמב"ם, הלכות מלכים פרק ג הלכה ו). המלכות בעצמה עניינה חיבור ואחדות, ועל כן ניתן להציע בהמשך לדברי הרמח"ל, כי בגלל סיבה זו מן הראוי שהיא תחול בראשונה על השבט המאחד. לפי הרמח"ל, נטילת המלכות על ידי בנימין מטרתה היא לחבר בין יוסף ליהודה.

אם כן, נראה להציע כך: מצד הזיקה הטבעית ברור שבנימין כבנה של רחל קרוב ביותר ליוסף המבטא את הצד הטבעי והחומרי של המציאות. אולם מצד בחירתו, נראה כי הוא קרוב יותר ליהודה המבטא את הצד הרוחני של המציאות, את צד המלכות והשלטון. השראת שכינה במהותה היא חיבור שמים וארץ, חיבור הצד הארצי של המציאות אל הצד הרוחני, העליון יותר. בנימין כשבט המאחד בא לחבר שמים וארץ, ובכך לקדם את השראת השכינה בישראל.

במובן מסוים, מלכות שאול מבנימין היתה ניסיון פנימי בתוך שבט בנימין לחבר את שני הצדדים. בדברי יונתן לדוד: "אתה תמלך על ישראל ואנכי אהיה לך למשנה" (שמואל א, כג, יז), ישנו ניסיון לאחד את בני רחל ובני לאה: מלך מיהודה, ומשנה למלך מבנימין. ייתכן שהיה בהצעה זאת דגם אידיאלי המשלב ומאחד ביחס הנכון והראוי את הכוחות השונים שאמורים לבנות את קומת ישראל השלמה.

בנימין אם כן, גורם לחיבור בין שני הכוחות הגדולים באומה – יוסף ויהודה. ראשית בנחלתו הממקומת בין אפרים בצפונה ליהודה שבדרומה. ושנית במלכותו של שאול הנמצאת בין הנהגתו של יהושע (אפרים) למלכות שבט יהודה (דוד). במובן מסוים, מלכות בנימין מאפשרת את המעבר מבית יוסף לבית דוד.

אחד האירועים המשמעותיים לבירור תפקידו של בנימין הוא בואו עם האחים אל יוסף שבמצרים.¹² לאחר מציאת הגביע באמתחת בנימין מבקש יוסף לקחת את בנימין לעבד, אך יהודה, בעקבות ערבותו לבנימין כלפי יעקב (בראשית מ"ג, ט, "אנכי אערבנו מידי תבקשנו"), מבקש "ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו" (שם מ"ד, ג). ערבות ראשונית זו של יהודה לבנימין היא היא הערבות שאליה מתייחס המדרש שראינו לעיל (ילקוט שמעוני שמ"א סימן קכו), ושמכוחה נבנה בית המקדש בחלקם של יהודה ובנימין.¹³ מכל מקום, בואו של בנימין והדיון בין יוסף ליהודה הביאו, בסופו של דבר, לאיחוד המשפחה מחדש.

גם בפרשה זו בנימין אינו פעיל כלל, והדיון מתנהל בין יוסף ויהודה. מציאות זו תואמת להפליא את מיקום נחלתו של בנימין בארץ ישראל, נחלה המחברת בין שני הכוחות המרכזיים של האומה: יוסף (אפרים) שבצפונה ויהודה שבדרומה.¹⁴

לאור זאת, הבה נחזור עתה לעניין נמיכותה היחסית של הנחלה, השוכנת בין שתי נחלות גבוהות הימנה: נחלת יהודה בדרום ונחלת אפרים בצפון. ברצוננו לטעון כי מציאות טופוגרפית זו רומזת גם למציאות רוחנית. כזכור, המדרש שהבאנו מן הספרי (דברים פסקא שנה) מאפיין את בנימין כענוותן. תכונת אופי זו מתבטאת, על פי דרכנו, בנמיכותה של נחלת בנימין יחסית לנחלות הסמוכות (וזו גם הסיבה שירושלים נמוכה מיתר נחלת בנימין): על מנת לחבר ולאחד את שני השכנים – שני הכוחות המרכזיים באומה – דרושה ענווה ושפלות; רק העניו, שאינו מחזיק מעצמו, יכול לחבר בין כוחות שונים ומנוגדים.

הבנת תפקידו של בנימין כמאחד ומקשר מודגשת במקורות שונים. הזוהר (בראשית, קנח ע"ב) אומר:

"כיוון דאיתיליד בנימין, אתקשרת שכינתא בכלהו שבטין [כיוון שנולד בנימין, נקשרה השכינה בשבטים כולם]."

רבנו בחיי בביאורו לברכת יעקב לבנימין (בראשית מ"ט, כז) כותב על דרך הקבלה:

"בנימין זאב יטרף – היה בנימין כלול משתי מידות שכל הבנין נכלל בהם ונקשר מעלה ומטה, וכן השכינה השורה בחלקו כלולה מן הכל. והמשילו לזאב הטורף האוכל תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים. ולפי

12 מגמתו של יוסף ברורה: לברר אם האחים תיקנו את דרכם ביחסם לבנה השני של רחל; לשם כך, בין השאר, נועדה הטמנת הגביע באמתחת בנימין.

13 המשכה של הערבות בין יהודה ובנימין מתבטא בהליכת בנימין עם יהודה בפילוג הממלכה, בניגוד לאפשרות המתבקשת שיצטרף לבני רחל, אפרים ומנשה. ואכמ"ל.

14 המהר"ל מפראג בגבורות ה' בפרק ע' מסביר כי השכינה דוקא בשבט שהוא אחרון "שכל אחרון יש בו השלמה, ולפיכך ראוי שבחלקו של שבט שהוא השלמת השבטים תהא השכינה... כי בית המקדש הוא סוף חלקו של בנימין והתחלת חלקו של יהודה והיה קשור הסוף בתחילה כי תחילת השבטים יהודה שהוא תחילה בכל מקום ובנימין הוא האחרון... וכל השלמה הוא באחרונה ולכן כל אחרון שם השכינה"

ב. מה משמעותה של נחלת שכינה

הנקודה האחרונה לבירור בסוגייתנו היא משמעות הקביעה כי נחלת בנימין היא נחלת שכינה. כך מסכם הרב יואל בן נון¹⁶ את הדברים שראינו בשיעור זה ובקודמו:

• נחלת בנימין הינה נחלה מרכזית ופנימית, המוקפת ומוגנת היטב על ידי השבטים שעמדו בראש ארבעת הדגלים במדבר, ואין לה כל גבול חיצוני עם אויב. בניין המקדש בנחלה שכזו עומד בניגוד לתפיסה האלילית, שבה יש מקדשי גבול לאומיים המסמנים את הטריטוריה של האל-השליט, אדון הנחלה.

• שטח המקדש הוא שטח פנימי כוהני, נבדל מן המלכות וממלחמותיה. גבולות המקדש הם גבולות שלום, בניגוד לגבולות הארץ, שהם תוצאה של מלחמה. זהו ביטוי אחד מני רבים לקשר בין המקדש והשלום, ונזכיר כאן גם את האיסור להניף חרב על אבני המזבח ולסתתן; את עיתוי בניין המקדש – לאחר המנוחה מן האויבים והכרתת עמלק (ראה סנהדרין כ"ב); ואת עבודת שבט לוי, שאינו נלחם, אינו נוחל נחלה ואינו משתתף בחלוקת השלל.

• תכונתו של המקדש כמקדש שלום ומיקומו הפנימי, ללא קשר לגבולות, משמעותם שהשפעתו של המקדש אינה מוגבלת על ידי גבולות כלשהם, וקדושתו משפיעה על כל העולם כולו. הגבולות מתבטאים רק בתוספת קדושה – והמצוות הנוספות המתחייבות ממנה (למשל מצוות התלויות בארץ) – עם ההתקרבות למקום המקדש.

*****
כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ח
עורך: אביעד בינגשטוק
*****
בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דואר: office@etzion.org.il
*****

16 הרב יואל בן נון, "נחלת בנימין נחלת שכינה", בתוך הקובץ: לפני אפרים, בנימין ומנשה, מדרשת בנימין ב"ס שדה עפרה, עמ' 25-46.